

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, доцента
Судомир Світлани Михайлівни на дисертаційну роботу
Мартинової Лілії Володимирівни

на тему: «Управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження

В умовах фінансово-економічної кризових явищ, структурної перебудови економіки та поступової інтеграції України в Європейський економічний простір пріоритетного значення набуває забезпечення економічної стійкості агропромислового комплексу, особливістю якого є високий ступінь залежності від дії факторів невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання.

Незважаючи на широкі дослідження проблематики управління ризиками в сучасній економічній науці, проблема формування системи ефективного антиризикового управління агропромислового підприємства не є остаточно вирішеною. Потребує окремого дослідження система управління ризиками із урахуванням особливостей господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу з метою формування ефективного інструментарію управління ризиками господарської діяльності в умовах сучасної економіки.

Враховуючи також ключове значення зернопродуктового підкомплексу в системі забезпечення продовольчої безпеки держави та важливу його роль в агропромисловому секторі дослідження інструментарію управління ризиками господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу набуває особливої актуальності. Тому тему дисертації Мартинової Лілії Володимирівни «Управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу» слід вважати актуальну.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та оцінка змісту дисертації.

Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри менеджменту, статистики та економічного аналізу Луганського національного аграрного університету (м. Харків) Міністерства освіти і науки України за держбюджетною темою «Управлінські аспекти модернізації аграрного виробництва в умовах інтеграції України до Європейського економічного простору» (номер державної реєстрації 0116 U 005247, 2016-2018 pp). В рамках зазначеної теми автором розроблено

процедури комплексної експертної оцінки ризику господарської діяльності підприємства зернопродуктового підкомплексу.

Аналіз змісту дисертаційної роботи показав високий ступінь обґрунтованості наукових положень та розроблених практичних рекомендацій. Цілісність, логічність і послідовність розкриття результатів власних наукових досліджень засвідчують про достатній рівень наукової кваліфікації автора дисертації.

Автором всебічно та у повній мірі вивчено вітчизняну нормативно-законодавчу базу з питань управління ризиками, проведений грунтовний аналіз джерел вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з питань визначення сутності ризику, методів та інструментів управління ризиками, а також систем управлення господарськими ризиками на зернопереробних підприємствах.

Так, у першому розділі дисертації «Теоретичні передумови управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу» автором на підставі дослідження джерел наукової літератури виділено три основних напрямки наукових досліджень в сфері проблем сучасного управління ризиками господарської діяльності підприємств; сформульовано поняття «ризику господарської діяльності»; здійснено розподіл факторів ризику господарської діяльності підприємств в залежності від основних видів бізнес-процесів за можливим ступенем їх керованості; розроблено узагальнену класифікацію методів управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу, що надає можливість розглядати інструментарій управління ризиком з різних позицій відповідно до обраного контексту тлумачення сутності такого ризику; на підставі проведеного контент-аналізу автором сформульовано власне визначення «кластер»; структуровані проблеми підприємств зернопродуктового підкомплексу.

У другому розділі дисертації «Сучасний стан управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу» автором досліджено сутність, значення та проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління ризиками в контексті інформаційної економіки на рівні держави, агропромислової галузі та окремо взятого підприємства зернопродуктового підкомплексу; розроблено модель інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства зернопродуктового підкомплексу в контексті управління ризиками господарської діяльності; досліджено інструментарій оцінки ризику втрати платоспроможності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу та обґрунтовано переваги використання інтегральних моделей оцінки ризику втрати платоспроможності для підприємств зернопродуктового підкомплексу; проведено діагностику ризику втрати платоспроможності на прикладі підприємств зернопродуктового підкомплексу Луганської області (ПрАТ «Агротон», ТОВ «Старобільський елеватор» та ТОВ «Айдарський пекар»); розроблено інтегрований інструментарій оцінки ризику втрати платоспроможності підприємства, що

ґрунтуються на поєднанні інтегральних фінансових моделей та методів рейтингової оцінки факторів ризику.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Удосконалення інструментарію управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу» автором на основі проведеної експертної оцінки фактори формування ризиків господарської діяльності зернопродуктових підприємств структуровано за основними ознаками та виділено три групи факторів ризику: П – «Природа», Р – «Ринок» та ПП – «Підприємство»; запропоновано пріоритетні напрямки удосконалення державного управління ризиками на підприємствах зернопродуктового підкомплексу України; удосконалена методика розрахунку мінімальної заставної (або інтервенційної) ціни для підприємств, що знаходяться у зоні ризикованих землеробства на основі застосування індексу страхових витрат за умов високого рівня впливу фактору зонального ризику; запропоновано використання елементів теорії ігор для моделювання процесу прийняття стратегічних управлінських рішень в сфері ризикменеджменту агропромислових підприємств; сформовано модель вибору стратегії управління ризиками господарської діяльності зернопродуктового підприємства, що передбачає використання адаптивного принципу на основі використання комплексної експертної оцінки рівня ризику у поєднанні з елементами теорії ігор.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Найбільш значущими науковими здобутками автора, отриманими в результаті проведеного дослідження є: розробка інструментарію формування адаптивної стратегії управління ризиками господарської діяльності підприємства зернопродуктового підкомплексу на основі використання теорії ігор; уточнення структури та змісту математичного інструментарію експертної комплексної оцінки ризику господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу; формування інструментарію оцінки ризику втрати платоспроможності підприємства зернопродуктового підкомплексу на основі поєднання інтегрованих фінансових моделей оцінки ризику втрати платоспроможності та методів рейтингової оцінки; розробка підходів до комплексної оцінки ризиків господарської діяльності підприємства зернопродуктового підкомплексу; розробка напрямів удосконалення державного регулювання ринку зерна за рахунок використання інструментів цінового та нецінового регулювання ринку зерна.

Конструктивними теоретичними результатами, що характеризують наукову новизну дисертації та особистий внесок здобувача у розробку досліджуваної проблеми й розв'язання її актуальних питань, є тези теоретичного і прикладного характеру щодо удосконалення інструментарію управління ризиками господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу. В дисертаційній роботі отримані

результати різного ступеня новизни, а саме:

– удосконалено структуру та зміст математичного інструментарію експертної комплексної оцінки ризику господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу, що є теоретичним підґрунтям для реалізації адаптивної стратегії управління ризиками господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу (С. 10-12); удосконалено інструментарій формування адаптивної стратегії управління ризиками господарської діяльності підприємств на основі використання теорії ігор, що дає можливість підвищити гнучкість системи управління ризиками господарської діяльності зернопереробних підприємств та формалізувати завдання вибору стратегії управління ризиком господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу (С. 12-14); удосконалено інструментарій оцінки ризику втрати платоспроможності підприємства зернопродуктового підкомплексу на основі поєднання інтегрованих фінансових моделей оцінки ризику втрати платоспроможності та методів рейтингової оцінки, що забезпечило формування інтегрованого інструментарію оцінки ризику втрати платоспроможності підприємства (С. 7); удосконалено методичні підходи до комплексної оцінки ризиків господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу на основі структуризації факторів ризику та обґрунтування відповідних індикаторів ризику з метою оцінки впливу окремих факторів ризику на загальний рівень ризику господарської діяльності підприємств (С. 9); а також удосконалено модель інформаційно-аналітичного забезпечення підприємства зернопродуктового підкомплексу в контексті управління ризиками господарської діяльності, яка формалізує завдання управління ризиками підприємства зернопродуктового підкомплексу на основі посилення інформаційно-аналітичної складової системи управління з урахуванням дії принципу адаптивності в менеджменті підприємства (С. 8);

– набули подального розвитку дослідження сутності й змісту поняття «кризик господарської діяльності підприємства», як складної об'єктивно-суб'єктивної категорії, що характеризується ймовірністю втрати різного роду ресурсів та/або відхиленням фінансово-економічних результатів господарської діяльності підприємства від запланованих в умовах існування альтернативних управлінських рішень (С. 5); підходи до структуризації методів управління ризиками господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу з позицій їх розподілу або передачі, й практичні аспекти вибору методів управління господарськими ризиками на підприємствах зернопродуктового підкомплексу (С. 6); системна характеристика проблемного поля розвитку зернопродуктового підкомплексу з метою обґрунтування пріоритетного характеру кластерів як форми диверсифікації ризиків господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу (С. 6).

4. Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Основні науково-теоретичні розробки дисертації використовуються в навчальному процесі Луганського національного аграрного університету при підготовці навчально-методичного забезпечення та викладанні дисципліни «Управління фінансовими ризиками», а також у навчальному процесі Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля при підготовці навчально-методичного забезпечення та викладанні дисципліни «Господарське право».

Практичну цінність методичних рекомендацій дисертанта підкреслює їх використання в діяльності Департаменту агропромислового розвитку Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, Управління агропромислового розвитку Старобільської районної державної адміністрації, а також в господарській діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу (ПрАТ «Агротон», ТОВ «Старобільський елеватор», ТОВ «Айдарський пекар»)

Результати методичних і практичних розробок, які представлені в дисертаційній роботі, можуть бути використані в діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу, для забезпечення ідентифікації та ефективної протидії впливу негативних факторів ризику макро- та мікросередовища господарської діяльності.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження опубліковані в 22 наукових працях, серед яких 1 стаття в колективній монографії, 9 статей в наукових фахових журналах, 2 статті в збірниках наукових праць, 10 публікацій у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 9,38 д.а., з яких особистий внесок автора становить 8,49 д.а.

Всі опубліковані праці в повній мірі розкривають ключові наукові та практичні здобутки дисертаційної роботи.

6. Дискусійні положення та зауваження по дисертаційному дослідженню

Окремі положення дисертаційного дослідження носять дискусійний характер, або ж відносяться до категорій тих, які потребують уточнення чи виправлення.

1. В пункті 1.1 представлена визначення сутності ризику господарської діяльності підприємства, опис якого було б доцільно доповнити коментарями щодо особливостей та сутнісних ознак формування ризику господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу.

2. У п. 1.2 доцільно розширити ознаки структуризації методів

управління ризиками та більш чітко визначити їх взаємозв'язок із відповідними інструментами аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень в сфері антиризикового управління.

3. В п. 1.3 недостатньо уваги приділено дослідженню факторів ризику, обумовлених впливом факторів нестабільної структури макросередовища господарювання, обумовлених транзитивним характером економіки України.

4. В наведених в дисертаційній роботі розрахунках доцільно було б приділити увагу оцінці можливих погрішностей та визначити можливий ступінь їх впливу на загальну інтерпретацію результатів розрахунків.

5. В підрозділі 2.1 дисертаційної роботи запропоновано модель інформаційно-аналітичного забезпечення управління ризиками господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу, яку доцільно було б доповнити вбудованими елементами оцінки ефективності функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень в сфері антиризикового управління.

6. В межах комплексної оцінки ризиків господарської діяльності підприємств, наведеної автором в підрозділі 2.3 доцільно було б приділити увагу питанням застосування інструментарію комплексної оцінки ризиків для прогнозування впливу факторів ризику підприємств зернопродуктового підкомплексу в довгостроковій перспективі.

7. В підрозділі 3.1 дисертаційної роботи потребують більш детальної проробки питання державного регулювання механізму страхування господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу.

8. У підрозділі 3.3 дисертаційної роботи при дослідженні механізму прийняття адаптивних стратегічних рішень в сфері управління ризиками господарської діяльності підприємства зернопродуктового підкомплексу доцільно було б звернути увагу на можливий вплив факторів стратегічної похибки на загальний стан системи управління ризиками господарської діяльності на підприємстві.

Слід зазначити, що вказані вище зауваження мають рекомендаційний характер та не знижують в цілому високу наукову та практичну цінність дисертаційної роботи.

7. Відповідність роботи вимогам ВАК України

Дисертаційна робота виконана відповідно до вимог ВАК України, а саме: надрукована українською мовою, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 190 найменувань і 13 додатків. виконана на 175 сторінках основного тексту, містить 41 таблицю і 20 рисунків.

Автореферат є ідентичним до змісту дисертації та розкриває її основні положення, а також відповідає за структурою і технічним оформленням вимогам ВАК України.

8. Загальний висновок

Дисертація Мартинової Лілії Володимирівни «Управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу» є самостійним науковим дослідженням, яке виконано на актуальну тему.

Висвітлені у роботі положення, висновки та рекомендації є достатньо аргументованими та мають високий рівень достовірності.

Дисертація викладена в науковому стилі і належним чином оформлена, містить обґрунтовані положення і розробки щодо розв'язання проблемних питань управління ризиками господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу.

Якісні характеристики роботи вказують на її відповідність спеціальності 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) та відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор – Мартинова Лілія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

д.е.н., доцент, професор кафедри
економіки підприємства, завідувач
відділу навчально-науково-інноваційної
діяльності ВП НУБіП України
«Бережанський агротехнологічний
інститут»

С. М. Судомир

Підпис С. М. Судомир засвідчує:
Провідний фахівець з кадрів ВП НУБіП України
«Бережанський агротехнічний інститут»

Д. П. Фльонц